

СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ПРИ ВЕДЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ДОГОВІРНИХ УМОВАХ

Досліджено сутність, класифікацію, методи зниження та вплив на організацію бухгалтерського обліку ризиків, які виникають у замовника та виконавця при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах

Постановка проблеми. Розвиток та існування соціально-економічної системи тісно переплітається з постійним співвідношенням визначеності та невизначеності умов господарювання, консерватизмом та інноваційністю в діяльності суб'єктів господарювання. При цьому існування невизначеності завжди пов'язують з явищем ризику.

Використання послуг зовнішніх фахівців з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах має як позитивні, так і негативні моменти, які, зокрема пов'язані з ризиками діяльності, оскільки обліковий процес постійно знаходиться в умовах невизначеності. Слід зазначити, що виникнення ризиків при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах та їх вплив на кінцевий результат діяльності підприємства підвищують актуальність питань їх ідентифікації, систематизації, оцінки та визначення методів зниження.

Існування значної кількості видів ризиків та критеріїв їх класифікації зумовлюють необхідність їх вивчення та виокремлення тих видів, які виникають безпосередньо при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах у замовника і у виконавця. Визначення конкретних видів ризиків, обраної сфери дослідження, сприятиме пошуку та розробці відповідних методів управління кожним з них, що є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше поняття "ризик" наведено математиком Й.Н. Тетенсом у XVIII ст. Дослідженню питань виникнення, оцінки та методів мінімізації ризиків в сфері фінансів присвячені праці таких вчених та науковців, як І.Т. Балабанова, І.А. Бланка, Г.Г. Кірейцева, В.М. Колпакова, в сфері менеджменту – П.П. Микитюка, В.В. Вітлінського, С.І. Наконечного, аудиту – Г.М. Давидова, М.Л. Макальська, Н.А. Пірожкова, В.Д. Понікарова, Т.М. Серікової, А.А. Терехова, бухгалтерського обліку – Ф.Ф. Бутинця, А.П. Задков, А.Ш. Джангетова, І.В. Єсарєвої, А.С. Толстої, А.Є. Шевельова, О.В. Шевельової та ін. Але, незважаючи на значну кількість публікацій, дотепер відсутня однастайність думок серед вчених та науковців щодо визначення сутності поняття "ризик", його видів, зокрема тих, які виникають в системі бухгалтерського обліку.

Метою написання статті є визначення сутності, класифікації, методів зниження та вплив на організацію бухгалтерського обліку ризиків, які виникають у замовника та виконавця при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Існування значної кількості трактувань поняття "ризик" пояснюється багатоаспектністю даного явища, вивченням авторами даного терміну в розрізі різних наук та видів діяльності, а саме: в математиці, соціології, психології, медицині, філософії, управлінні, бухгалтерському обліку, фінансах та інших науках.

В процесі дослідження ми не ставимо за мету уточнення сутності поняття "ризик" або формування

нового визначення. Враховуючи напрацювання Житомирської наукової бухгалтерської школи за даною тематикою та результати досліджень І.М. Вигівської [4] в даній сфері, дотримуватимемо наступного визначення терміну "ризик": це усвідомлена можливість ймовірності отримання непередбачуваного негативного, позитивного або нульового результату діяльності при реалізації обраних управлінських рішень під дією змін зовнішніх і внутрішніх факторів.

Зміна умов господарювання, трансформаційні процеси в державі, зростання ролі бухгалтерської інформації для прийняття управлінських рішень, альтернативність бухгалтерського обліку, необхідність визначення шляхів дотримання професійної етики та її вплив на відповідальність бухгалтерів сприяє виникненню ситуації невизначеності. Це, в свою чергу, породжує виникнення ризику та необхідність визначення методів його зниження.

"На рівень невизначеності в бухгалтерському обліку, – як пише А.Є. Шевельов – впливають наступні основні фактори: а) якісний рівень державного і загально-професійного рівня регулювання бухгалтерського обліку; б) рівень організації бухгалтерської роботи на підприємстві, який дозволяє сформулювати фінансову звітність, яка максимально знижує невизначеність для зовнішніх користувачів; в) рівень кваліфікації інвесторів та кредиторів, який дозволяє їм справедливо оцінити стан підприємства і прийняти економічні рішення, які адекватні інформації, яка міститься у бухгалтерській звітності" [17, с. 150]

Виникнення ризиків при веденні бухгалтерського обліку зовнішніми фахівцями пов'язано з існування ситуації невизначеності, яка полягає у: а) наявності альтернатив та необхідності вибору однієї з них при веденні бухгалтерського обліку; б) неможливості чітко передбачити результат роботи залучених зовнішніх фахівців для ведення бухгалтерського обліку; в) можливості розголошення комерційної таємниці; г) ймовірності втрати матеріальних, фінансових, трудових ресурсів при залученні зовнішніх фахівців для ведення бухгалтерського обліку тощо. Все це підтверджує існування ризиків в сфері бухгалтерського обліку та визначає актуальність здійснення їх класифікації.

Ризики, які виникають у замовника при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах. Замовники послуг з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах з метою підвищення ефективності функціонування підприємства (шляхом зменшення витрат на організацію облікового апарату) повинні врахувати ризики, які можуть виникнути в процесі надання послуг.

Так, П. Климчик [8] виділяє наступні види проблем (ризиків), які виникають у замовників послуг при веденні бухгалтерського обліку зовнішніми фахівцями (рис. 1).

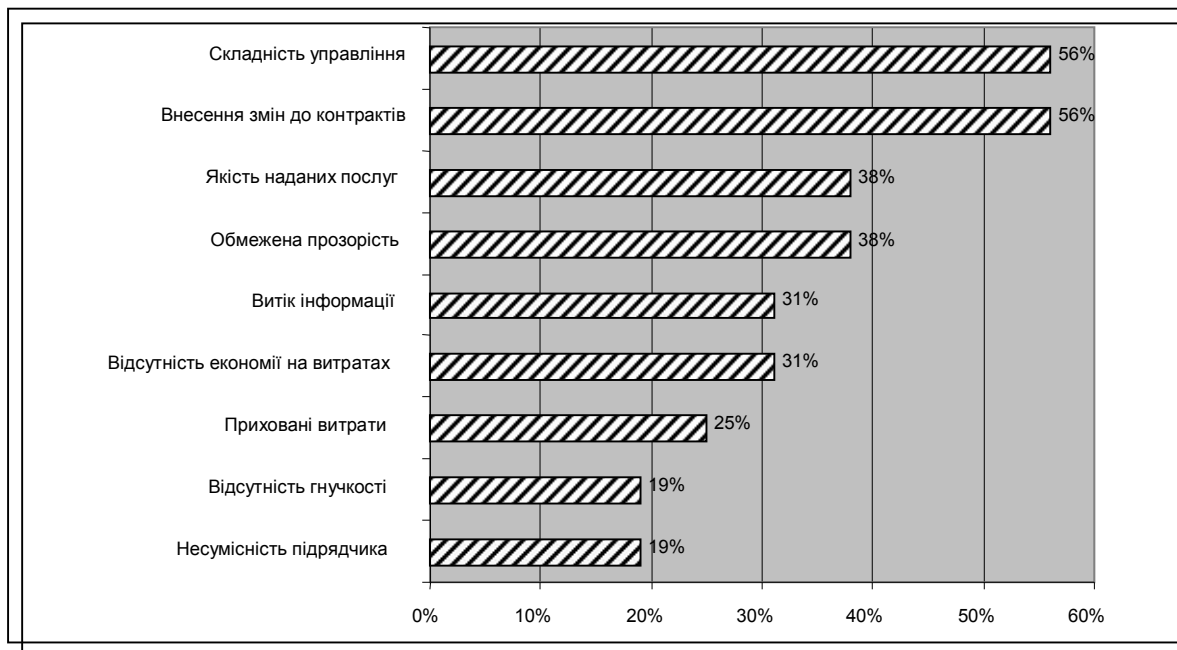

Рис. 1. Види ризиків, які виникають у замовників при веденні бухгалтерського обліку зовнішніми фахівцями [8, с. 29]

Дані, відображені на рис. 1, свідчать про те, що найбільшу частку займають ризики пов'язані зі складністю управління та внесенням змін до контрактів (56 %). Ризик складності управління підрозділом, який не належить підприємству, пов'язаний перш за все з відсутністю контролю менеджерів підприємства-замовника за своєчасністю та якістю наданих послуг зовнішніми фахівцями.

Зважаючи на те, що на сьогодні авторами виділяється значна кількість ризиків, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах, з метою полегшення визначення їх сутності, виокремлення та удосконалення класифікаційних ознак, нами було згруповано дані ризики наступним чином (див. табл. 1).

Таблиця 1. Види ризиків, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах досліджені різними авторами

Види ризиків	Автор	Разом
1	2	3
Ризик втрати конфіденційної інформації	Альошина Т. [1, с. 10], Дрозд І. [6, с. 12], Єрмакова Т.М. [7, с. 56], Климчик П. [8, с. 29], Коваль Д. [19, с. 135], Корольова О. [9, с. 8-9], Рибак А. [13, с. 31], Хрипко Ю. [13]	8
Ризик понесення додаткових витрат	Альошина Т. [1, с. 10], Климчик П. [8, с. 29], Корольова О. [9, с. 9], Кочар Й. [18, с. 51], Хрипко Ю. [13]	5
Ризик не отримати бажану економію	Климчик П. [8, с. 29], Коваль Д. [19, с. 135], Корольова О. [9, с. 9], Хрипко Ю. [13]	4
Психологічний ризик	Бардина О. [3, с. 48], Корольова О. [9, с. 9], Кривоконь О. [10, с. 16]	3
Ризик невиконання договірних відносин та понесення відповідальності за помилки виконавця	Дрозд І. [6, с. 12], Коваль Д. [19, с. 135], Корольова О. [9, с. 9]	3
Ризик впливу суб'єктивного чинника	Кочар Й. [18, с. 51], Кривоконь О. [10, с. 16]	2
Ризик невідповідності вартості послуг їх якості	Єрмакова Т.М. [7, с. 56], Климчик П. [8, с. 29]	2
Ризик не врахування специфіки діяльності замовника	Альошина Т. [1, с. 10], Корольова О. [9, с. 9]	2
Ризик втрати інтелектуальної власності та контролю над власними ресурсами	Рибак А. [13, с. 32], Хрипко Ю. [13]	2
Ризик відмови від послуг зовнішнього спеціаліста	Дрозд І. [6, с. 12]	1
Ризик складності управління та відсутності гнучкості	Климчик П. [8, с. 29]	1

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що автори приділяють значну увагу визначенню різних видів ризиків, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах. Результати дослідження свідчать, що автори наводять значний перелік ризиків та надають їх характеристику.

Враховавши напрацювання дослідників та науковців, нами розроблено класифікаційні ознаки та доповнено види ризиків, які виникають у замовника при веденні бухгалтерського обліку зовнішнім фахівцем (рис. 2).

Відмінний прояв та вплив ризиків на діяльність замовника та виконавця визначили необхідність

розмежування їх класифікаційних ознак та видів. На основі запропонованих ознак класифікації, а саме: відносно діяльності замовника; за рівнем втрати та викривлення інформації; за аспектом виникнення; за джерелом виникнення; за можливістю передбачення; за можливими наслідками визначено перелік ризиків, які можуть виникнути при веденні бухгалтерського обліку зовнішнім фахівцем. Визначення видів ризиків відповідно до запропонованих ознак класифікації дозволить обрати правильний та найкращий метод управління кожним із них, розробити відповідне документальне забезпечення.

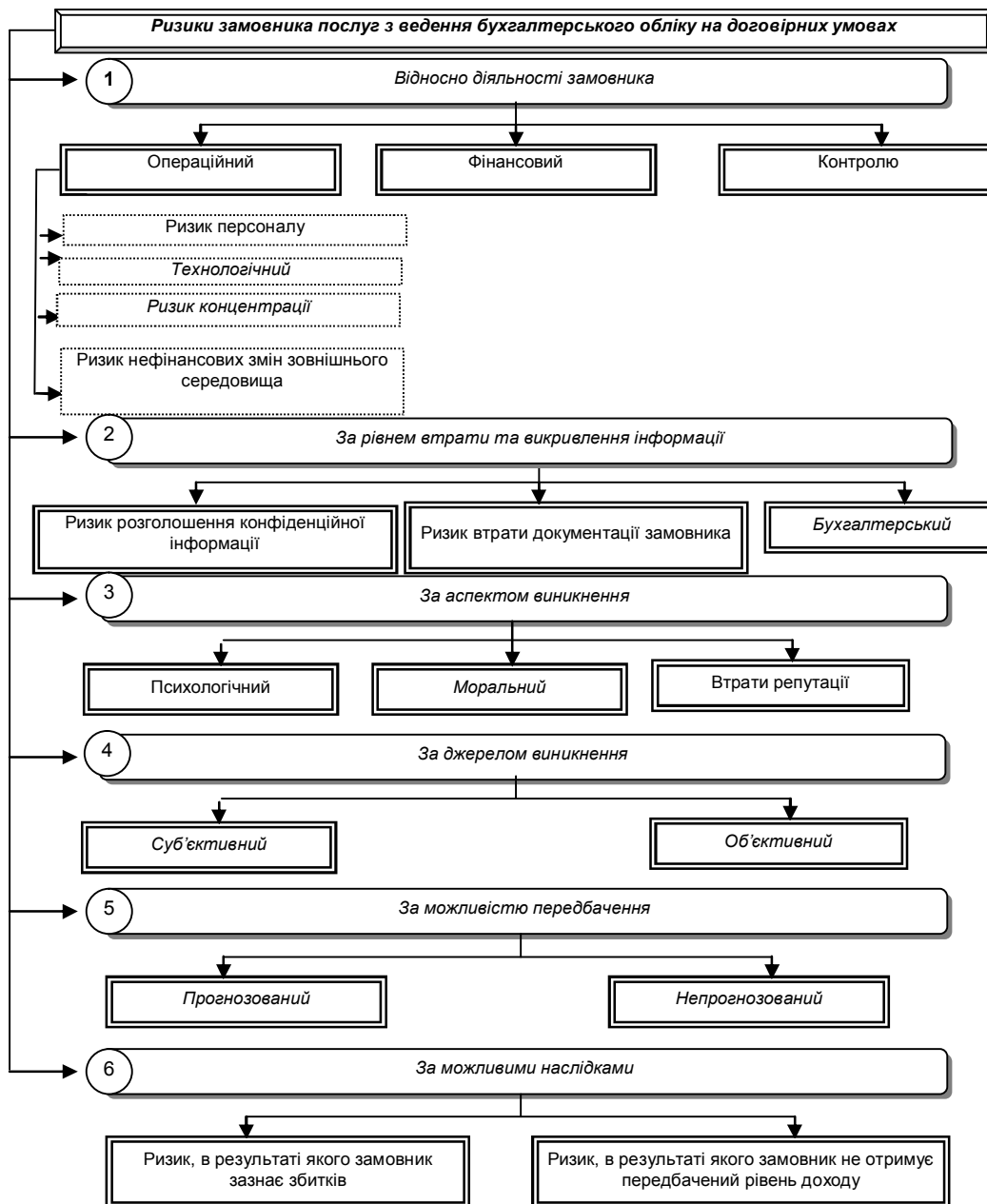

Рис. 2. Класифікаційні ознаки та види ризиків, які виникають у замовника при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах зовнішнім фахівцем

¹ Види ризиків, виділені курсивом, є власною розробкою авторів

Необхідність визначення методів зниження ступеня опосередкованим впливом кожного із вищезазначених ризиків при веденні бухгалтерського обліку зовнішнім ризиків на організацію бухгалтерського обліку на фахівцем визначається також прямим або підприємстві-замовнику (табл. 2).

Таблиця 2. Вплив ризиків на організацію бухгалтерського обліку у замовника

№ з/п	Назва ризику	Вплив на організацію бухгалтерського обліку
1	2	3
1	Операційний ризик	Необхідність удосконалення договірної політики замовника, показників внутрішньої звітності, які характеризують договірний процес в частині ведення бухгалтерського обліку. В умовах використання комп'ютеризованої форми ведення бухгалтерського обліку необхідно забезпечити узгодженість програмного забезпечення замовника та виконавця
2	Фінансовий ризик	В обліковій політиці необхідно передбачити порядок відображення в обліку можливих витрат замовника у випадку зміни цінової політики виконавця
3	Ризик контролю	Визначення відповідальної особи (працівника підприємства-замовника), яка контролюватиме процес передачі та отримання інформації від виконавця, своєчасність та повноту наданих послуг. Розробка посадової інструкції та закріплення відповідних прав, обов'язків та форм відповідальності
4	Ризик розголошення конфіденційної інформації	Організація постійного контролю за виконанням політики інформаційної безпеки; договірне врегулювання відповідальності розголошення комерційної таємниці. Необхідність удосконалення адміністративних заходів захисту інформації
5	Ризик втрати документації	Визначення відповідальних осіб за створення, перевірку, обробку, передачу та зберігання документації на підприємстві та закріплення їх переліку у внутрішніх розпорядчих документах. Обов'язкова розробка та узгодження між замовником та виконавцем графіку документообороту, визначення порядку звітування виконавця перед замовником
6	Бухгалтерський ризик	Узгодження із замовником всіх положень облікової політики, порядку розробки Наказу про облікову політику та всіх необхідних додатків до нього
7	Психологічний ризик	Визначає рівень довіри між замовником та виконавцем. Необхідність передбачення в Наказі про облікову політику порядку захисту комерційної таємниці при співпраці з виконавцем
8	Моральний ризик	Вплив на відносини між замовником та виконавцем, обрання відповідних елементів облікової політики
9	Ризик втрати репутації	Детальна розробка всіх положень договору про ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах
10	Суб'єктивний ризик	Недосконалість чинного законодавства призводить до низької відповідальності виконання умов договору. Дана ситуація може призвести, замовник буде менш поінформованим порівняно із виконавцем. У договорі слід передбачити відповідальність залучених для ведення обліку зовнішніх фахівців
11	Об'єктивний ризик	При розробці облікової політики замовника необхідно враховувати зміни зовнішнього середовища та їх вплив на господарську діяльність
12	Прогнозований ризик	
13	Непрогнозований ризик	
14	Ризик, в результаті якого замовник зазнає збитків	Детальне врегулювання на рівні договору порядку складання та надання звітності замовника до державних органів; передбачення в договорі пункту про організацію матеріальної відповідності за виявлені помилки, оспорування результатів податкової перевірки, якщо виявлені порушення призвели до нарахування штрафних санкцій
15	Ризик, в результаті якого замовник не отримує передбачений рівень доходів	

Для більш чіткого розуміння причин виникнення та бухгалтерського обліку на договірних умовах у замовника, наслідків різних видів ризиків, які виникають при веденні в табл. 3 наведена їх характеристика.

Таблиця 3. Зміст, причини та наслідки виникнення ризиків у замовника при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах зовнішнім фахівцем

№ з/п	Причини виникнення	Наслідки
1	2	3
ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК		
<i>(виникає внаслідок людських, технічних і технологічних помилок в процесі здійснення поточної діяльності підприємства)</i>		
Ризик персоналу – ризик витрат, пов'язаний з можливими помилками та недостатньою кваліфікацією облікового персоналу		
1	Зниження мотивації праці власних працівників	У працівників підприємства може сформуватися думка про зниження їх статусу на підприємстві, виникнення загрози звільнення
Технологічний ризик – це ризик, що обумовлений недосконалістю технологій, які використовуються для обробки облікових даних та їх представлення замовнику		
2	Збій у роботі комп'ютерної техніки, технологій, програм або баз даних	Знищення, втрата інформації про діяльність підприємства, зниження оперативності надання інформації, втрата каналів зв'язку
Ризик концентрації – виникнення ситуації невизначеності в результаті надання неякісних послуг, можливих несприятливих змін неплатоспроможності виконавця		
3	Надання неякісних послуг зі сторони зовнішнього фахівця в результаті: – неврахування специфіки діяльності підприємства; – недостатнього рівня кваліфікації; – недбалості чи навмисних дій	Неправильна організація бухгалтерського обліку на підприємстві, виникнення помилок при веденні бухгалтерського обліку, нарахування штрафних санкцій
	Неплатоспроможність зовнішнього фахівця	Виникає потреба пошуку іншого виконавця, при цьому можуть бути відсутні необхідні знання та досвід роботи
	Недостатнє дослідження ринку бухгалтерських послуг	Нерозробленість критеріїв вибору зовнішнього фахівця з ведення бухгалтерського обліку
Ризик нефінансових змін середовища – ризик витрат, які можуть виникнути в результаті змін зовнішнього середовища		
4	Невраховані зміни норм чинного законодавства, політична ситуація	Понесення витрат пов'язаних з цивільною, кримінальною та адміністративною відповідальністю
ФІНАНСОВИЙ РИЗИК		
<i>(ризик додаткових витрат у результаті зміни цінової політики зовнішнього фахівця та штрафів як наслідок його роботи)</i>		
5	Збільшення цін на послуги в процесі співробітництва	Зростання витрат у замовника, значне коливання цін та тарифів
РИЗИК КОНТРОЛЮ		
<i>(ризик неефективної організації системи внутрішньогосподарського контролю щодо виявлення помилок та порушень у веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах)</i>		

1	2	3
6	Втрата контролю над процесом ведення бухгалтерського обліку зі сторони замовника	Неправильне прийняття управлінських рішень, ненадання необхідної інформації зацікавленим користувачам
РИЗИК РОЗГОЛОШЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ризик втрати інформації, яка має цінність для замовника, що може спричинити негативні результати в процесі діяльності)		
7	Розголошення конфіденційної інформації зовнішнім фахівцем	Використання конфіденційної інформації конкурентами, що призводить до зниження конкурентоспроможності підприємства, втрата ноу-хау, понесення фінансових витрат, втрата клієнтів
РИЗИК ВТРАТИ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЗАМОВНИКА (виникає в результаті неналагодженої системи обміну документами між замовником та виконавцем)		
8	Відсутній або неправильно оформлений графік документообороту, недбалість та неналежне зберігання документів	Неправильне та неоперативне відображення результатів діяльності замовника у фінансовій звітності, надання недостовірної інформації
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ РИЗИК (ймовірність викривлення облікової інформації та звітності в результаті використання альтернативних методик обліку, навмисних або помилкових дій виконавця)		
9	Зумовлений існуванням П(С)БО, які надають право вибору методів обліку, оцінки, форм відображення інформації у фінансовій звітності	Прийняття нераціональних рішень замовником, втрата довіри до інформації відображеної у фінансовій звітності, може виникнути втрата активів
ПСИХОЛОГІЧНИЙ РИЗИК (ризик пов'язаний із самооцінкою замовника та його готовністю до змін)		
10	Моральна неготовність власника підприємства довірити бухгалтерську інформацію виконавцю	Невпевненість у правильності та доцільності залучення стороннього виконавця в сфері бухгалтерського обліку навіть, якщо це є доцільним для даного виду підприємства
МОРАЛЬНИЙ РИЗИК (ризик пов'язаний з несумлінністю виконавця, відсутністю належного контролю; несумлінним відношенням до службових обов'язків, що можуть нанести шкоду іміджу замовника)		
11	Асиметрія інформації сприяє формуванню опортуністичної поведінки сторін договору	Мінімальне виконання умов договору або ухилення від їх виконання, невідповідність темпераменту особи виконанню облікової роботи, напружений психологічний клімат в колективі
РИЗИК ВТРАТИ РЕПУТАЦІЇ (ймовірність втрати репутації замовника з причин операційних прорахунків)		
12	Неправильне ведення бухгалтерського обліку та відображення недостовірної інформації у звітності	Втрата довіри клієнтів та потенційних інвесторів
СУБ'ЄКТИВНИЙ РИЗИК (ризик пов'язаний з діяльністю учасників договірних відносин)		
13	Ризик пов'язаний з діяльністю менеджерів замовника та виконавця	Неотримання бажаного результату діяльності обох сторін договору. Асиметрія інформації сприяє невиконанню зобов'язань виконавцем
ОБ'ЄКТИВНИЙ РИЗИК (ризик пов'язаний з впливом на процес ведення бухгалтерського обліку зовнішніх факторів, які є не регульованими)		
14	Ризик пов'язаний з недостатністю інформації про стан та зміни зовнішнього середовища	Викривлення облікових даних, неправильне прийняття рішень замовником
ПРОГНОЗОВАНИЙ РИЗИК (ризик пов'язаний з циклічним розвитком економіки, зміною стадій кон'юнктури ринку)		
15	Ризик пов'язаний з постійним розвитком економічних відносин та рівня конкуренції	Можливість виникнення зі сторони виконавця "цінового" шантажу
НЕПРОГНОЗОВАНИЙ РИЗИК (ризик, який виникає в результаті настання форс-мажорних подій)		
16	Можливість настання форс-мажорних ситуацій, неочікуване банкрутство виконавця	Непередбачені збитки замовника, понесення додаткових витрат на пошук нового виконавця послуг з ведення бухгалтерського обліку
РИЗИК, В РЕЗУЛЬТАТІ ЯКОГО ЗАМОВНИК ЗАЗНАЄ ЗБИТКІВ		
17	Неналагодженість процесу обміну інформацією	Неправильне ведення бухгалтерського обліку, несвоєчасна сплата податків, подання звітності до державних органів, що призводить до нарахування штрафних санкцій
РИЗИК, В РЕЗУЛЬТАТІ ЯКОГО ЗАМОВНИК НЕ ОТРИМУЄ ПЕРЕДБАЧЕНИЙ РІВЕНЬ ДОХОДУ		
18	Вибір окремих елементів облікової політики впливатиме на рівень отриманого доходу	Неотримання передбаченого рівня доходу

Дані, відображені в таблиці 3, свідчать, що кожен з наведених ризиків може спричинити негативні наслідки в діяльності замовника. Організація системи управління ризиками є нагальним та актуальним питанням, оскільки від цього залежить результативність співпраці та уникнення розвитку конфліктних ситуацій, правильність ведення бухгалтерського обліку та соціальний захист працівників підприємства, надання достовірної інформації користувачам бухгалтерської звітності, отримання належного рівня прибутку, тощо.

Методи управління ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах. Існування вище перерахованих видів ризиків зумовлює необхідність визначення основних методів управління ними. На практиці сукупність послідовних етапів, які складаються з низки різноманітних заходів щодо зниження ризику називається ризик-менеджментом. Відповідно до даної системи основні етапи процесу управління ризиком наведені в табл. 4.

Таблиця 4. Основні етапи управління ризиками та їх характеристика

№ з/п	Назва етапу	Характеристика	Порядок виконання
1	Ідентифікація ризику	Встановлення переліку основних видів ризиків	Визначається перелік систематичних ризиків підприємства, які не залежать від функціонування підприємства
2	Якісна оцінка ризику	Групування ризиків за ступенем їх впливу на кінцевий результат	Визначається вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на розмір ідентифікованих ризиків. Зазначені види ризиків розташовуються за ступенем їх впливу на результат діяльності
3	Кількісна оцінка ризику	Оцінка ймовірності настання та наслідків ризику	Використовуються статистичні, евристичні (методи експертних оцінок) або аналітичні методи оцінки ймовірності виникнення втрат та визначення їх величини
4	Обрання методів зниження ризику	Визначення необхідних методів і механізмів уникнення або мінімізації ризику	За результатами оцінки ризиків обираються методи їх оптимізації (зовнішні: розподіл ризику, страхування; внутрішні: лімітування, диверсифікація, створення резервів, отримання додаткової інформації)

Дані етапи управління ризиками можуть застосовуватися як у замовника, так і у виконавця при регулюванні ступеня ризику під час ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах. Після ідентифікації ризиків необхідно здійснити їх якісну та кількісну оцінку, за результатами яких обираються методи зниження ступеня ризиків.

Якісну оцінку ідентифікованих ризиків кожного окремого замовника при веденні обліку на договірних умовах, потрібно розглядати в розрізі розрахунку втраченої вигоди через можливі допущені помилки виконавцем. Тобто, ідентифіковані види ризиків розташуються за ступенем їх впливу на кінцевий результат діяльності підприємства.

При кількісній оцінці ризиків, які виникають в процесі взаємодії замовника та виконавця вважаємо за доцільне використовувати метод експертних оцінок. Використання даного методу дозволить виключити варіанти співробітництва з зовнішніми фахівцями зі значним рівнем невизначеності. Для отримання детальної характеристики ризиків, які можуть виникнути в процесі надання послуг з ведення бухгалтерського обліку, експерти розробляють перелік питань для опитування підприємств-виконавців. Основними з цих критеріїв можуть бути: а) наявність розроблених схем процесу обміну інформацією між замовником та виконавцем; б) порядок обробки, зберігання та передачі документів замовника; в) наявність досвіду ведення бухгалтерського обліку на підприємствах відповідної галузі; г) наявність договору страхування ризиків виконавця; д) рівень забезпеченості виконавця комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням для ведення бухгалтерського обліку та ін. За результатами опитування кожен критерій підлягає оцінці з використанням методу рангів. При цьому методі експерти оцінюють важливість кожного елемента за школою відносної значимості в діапазоні: 0-1, 0-10, 0-100. Цей метод дозволяє оцінити не тільки пріоритетність певного критерію, але і ступінь його вагомості. Потім відбувається ранжування даних критеріїв та визначення ступеню впливу відповідного виду ризику на результат діяльності підприємства-замовника.

За результатами оцінки ризиків, які виникають у замовника визначаються основні методи їх зниження. Вибір того чи іншого методу зниження ризику обумовлюється декількома факторами, зокрема, схильністю замовника до ризику; джерелом походження ризику по відношенню до замовника (внутрішні, зовнішні), різноманітністю виявлених ризиків тощо.

Відповідно до вищенаведеної класифікації та сутності ризиків, які виникають у замовника вважаємо за доцільне використовувати наступні методи їх зниження: розподіл ризику, отримання додаткової інформації та передача ризику (рис. 3).

Під розподілом ризику розумітимемо перекладення певної частки відповідальності за ризик на виконавця.

Отримання додаткової інформації – це метод зниження ризиків, який полягає в уточненні та пошуку додаткової інформації при наявності неточних економічних даних.

В свою чергу, передача ризику – передбачає повну або часткову передачу відповідальності (на основі договору) щодо зменшення ризиків або нейтралізації їх негативних наслідків виконавцю або страховій компанії.

Дані зображені на рис. 3 свідчать про те, що у замовника знизити ризики можна на рівні укладеного договору, на рівні страхування відповідальності та безпосередньо на рівні замовника.

На рівні договору зменшити ризики при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах можна шляхом передбачення наступних положень:

- узгодженість комп'ютерного забезпечення підприємства-замовника з комп'ютерними технологіями підприємства-виконавця, використання при веденні бухгалтерського обліку операційних систем та апаратного забезпечення класу ERP;

- постійне відстеження зі сторони виконавця змін законодавства в сфері бухгалтерського обліку, системі оподаткування;

- чітко регламентувати процедуру роботи з конфіденційною інформацією та передбачити відповідальність за її розголошення, зобов'язати працівників виконавця підписати угоду про нерозголошення комерційної таємниці;

- обставини, за яких можуть змінюватися ціни на послуги виконавця;

- порядок надання виконавцем інформації про фінансовий стан підприємства, створення резервів на покриття форс-мажорних обставин;

- порядок узгодження всіх питань організації та ведення бухгалтерського обліку;

- закріпити систему звітності, яка дозволить контролювати процес ведення бухгалтерського обліку в повній мірі;

- визначити критерії ефективності послуг виконавця, зобов'язати виконавця надавати в кінці кожного звітного періоду акт наданих (виконаних) послуг.

Рис. 3. Методи зниження ризиків у замовника при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах

На рівні замовника психологічний ризик та ризик персоналу можна знизити шляхом:

- проведення роз'яснювальних бесід, удосконалення мотивації працівників, перерозподілу обов'язків. Перед початком передачі ведення бухгалтерського обліку зовнішнім спеціалістам працівники бухгалтерії повинні бути повідомлені про

зміни, які можуть виникнути в результаті залучення зовнішніх спеціалістів, сформувати соціальний фонд виплат звільненим працівникам;

- детально дослідити ринок послуг в сфері бухгалтерського обліку, розробити критерії вибору зовнішнього фахівця, ознайомитися з принципами його роботи, діловою репутацією.

На рівні страхування відповідальності зниження ризиків забезпечується шляхом укладення виконавцем договору про страхування професійної відповідальності. Перед укладанням договору про ведення бухгалтерського обліку доцільно поцікавитися у виконавця чи наявний у нього даний договір. Наявність даного документу забезпечить виконавцю формування позитивного іміджу та ділової репутації, надання впевненості та додаткових гарантій замовнику.

Ризики, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах у виконавця. Класифікації ризиків, які можуть виникнути у виконавця послуг з ведення бухгалтерського обліку, в економічній літературі приділено недостатньо уваги.

Про актуальність даного питання зазначають А.Є. Шевельов, І.В. Єсарєва, Т.Є. Хірная, які пишуть – “зовнішньому спеціалісту доводиться управляти наступними ризиками: 1) фінансовим ризиком, який пов'язаний з визначенням ціни на бухгалтерські послуги; 2) операційним ризиком, який зумовлений можливими порушеннями замовником умов договору з своєчасного надання зовнішньому спеціалісту належним чином оформлених документів” [16].

Враховуючи те, що для виконавця надання послуг з ведення бухгалтерського обліку є основним видом діяльності, запропоновано види ризиків, які можуть виникнути в діяльності даного суб'єкта відносин (див. рис. 4).

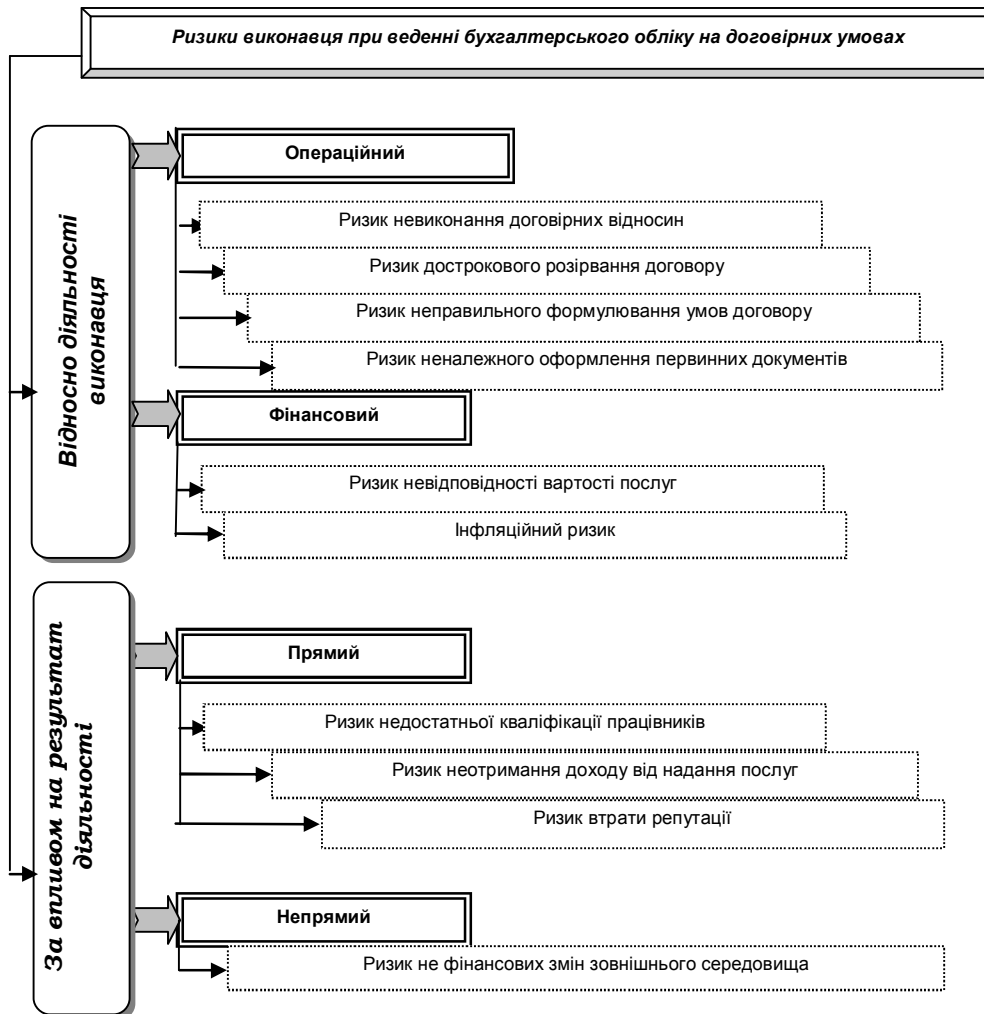

Рис. 4. Види ризиків, які виникають у виконавця при наданні послуг з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах

За даними відображеними на рис. 4 можна зробити висновок, що операційний та фінансовий ризик виникають і у замовника, і у виконавця. З метою більш детального розуміння видів ризиків, які виникають у виконавця в табл. 5 наведена їх характеристика, наслідки виникнення та вплив на організацію бухгалтерського обліку.

Враховуючи наведену на рис. 4 класифікацію ризиків виконавця, можна виявити найбільшу кількість потенційних ризиків і врахувати вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Це забезпечить обґрунтований методично-організаційний підхід до управління даними видами ризиками.

Таблиця 5. Характеристика видів ризиків, які виникають у виконавця при наданні послуг з ведення бухгалтерського обліку та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку

№ з/п	Причина виникнення	Наслідки виникнення	Вплив на організацію бухгалтерського обліку
ОПЕРАЦІЙНІ РИЗИКИ (включає внаслідок людських, технічних і технологічних помилок в процесі здійснення поштової діяльності підприємства)			
1	Невиконання умов договору замовником	Зміна раніше узгоджених та поява нових вимог, виникнення передбачених витрат	Зміна індивідуальних графіків роботи працівників, які ведуть облік виконавця та замовника
2	Розірвання договору за ініціативою виконавця	Неотримання виконавцем передбаченого різна доходу, недосягнення короткострокових цілей розвитку	Необхідність створення резервів на покриття передбачених витрат в короткостроковій перспективі розвитку
3	Нечітке визначення замовником завдань щодо виконання функціональних задач бухгалтерського обліку	Ризик несправильного формулювання умов договору Виникнення конфліктних ситуацій, роз'язання суперечок у судовому порядку; необхідність укладення додаткового договору та понесення значних витрат часу на виконання додаткових облікових процедур	Необхідність внесення змін в планування організації облікової роботи
4	Відсутність особи відповідальної за якість оформлення первинних документів, неотримання умов графіку документообороту	Ризик нена належного оформлення первинних документів Надання недостовірної інформації замовнику, виникнення конфліктних ситуацій з замовником, неправильне відображення операцій в бухгалтерському обліку	Чітка розробка графіку документообороту, закріплення у договорі відповідальності за якість оформлення первинних документів за особою, яка їх складала; необхідність проведення консультацій працівників замовника в частині складання та оформлення первинних документів
ФІНАНСОВІ РИЗИКИ (пов'язані з збільшеними витратами грошових коштів)			
5	Зміна завдань замовником, виникнення нових умов, які суттєво впливають на процес надання послуг	Ризик невідповідності вартості послуг Вартість послуг з ведення бухгалтерського обліку може бути нижчою порівняно з їх собівартістю	Розробка цінової політики та закріплення даної політики як додатку до Наказу про облікову політику
6	Зростання або зниження рієна інфляції в країні	Ризик інфляційного ризику При зростанні інфляції отримані грошові доходи можуть знецінитися з точки зору повної спроможності ПРЯМІ РИЗИКИ (безпосередньо впливають на результати діяльності виконавця)	У договорі потрібно передбачити порадок коригування ціни наданих послуг на коефіцієнт інфляції
7	Відсутність необхідних знань і навичок, без яких неможливо належним чином виконувати обов'язки в сфері бухгалтерського обліку, невідповідність кваліфікації співробітників їх посаді	Ризик недослапальної кваліфікації працівників У випадку неправильного ведення бухгалтерського обліку, накладення штрафів через некваліфікованість працівників відповідальність несе виконавець	Розробка посадових інструкцій та закріплення функцій, посадових обов'язків, відповідальності працівників, удосконалення організації проведення атестації облікових працівників
8	Неплатоспроможність замовника, не своєчасність здійснення оплати послуг	Ризик не отримання доходу від надання послуг Зниження або неотримання доходу від надання послуг	Необхідно передбачити та врегулювати на рівні договору випадки не своєчасної оплати послуг
9	Неотримання принципів професійної етики, невиконання договірних зобов'язань	Ризик втрати репутації Зниження кількості та довіри клієнтів, зниження ринкової вартості підприємства, відтік коштів, зниження платоспроможності	Розробка та закріплення на рівні підприємства кодексу професійної етики бухгалтера, розробка та затвердження звітів відповідальних осіб про обсяги виконаних робіт і наданих послуг
10	Неврегулювання змін норм чинного законодавства	НЕПРЯМІ РИЗИКИ (посередовано впливають на результати діяльності виконавця) Ризик не фінансових змін зовнішнього середовища Неправильне ведення бухгалтерського обліку у замовника, застосування штрафних санкцій	Врегулювання на рівні посадових інструкцій обов'язків постійного спостереження за змінами у законодавчій базі

Вважаємо, що основними методами зниження ризиків у виконавця є створення резервів, розподіл ризику та попередження ризику.

Створення резервів на покриття непередбачених витрат дозволяє компенсувати ризик, який виникає в процесі надання послуг з ведення бухгалтерського обліку та компенсувати збої в процесі їх надання.

Розподіл ризику – механізм зниження негативних наслідків ризиків шляхом їх передачі партнерам за окремими операціями на основі укладеного договору.

Попередження ризику – метод мінімізації ризиків на основі отримання додаткової інформації.

Вважаємо за доцільне розглянути методи, якими можна знизити негативний вплив виникнення різних видів ризиків у виконавця (рис. 5).

Рис. 5. Методи зниження ризиків у виконавця при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах

Отже, основними методами управління ризиками у виконавця є створення резервів, розподіл ризику та попередження ризику. Створення резервів у виконавця є виправданим для підвищення кваліфікації працівників, покриття збитків в результаті неплатоспроможності замовника, у випадку дострокового розірвання договору, що забезпечує зниження негативних наслідків ризиків.

Ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах є позитивною тенденцією як для виконавця, так і для замовника, оскільки дозволяє здійснити розподіл ризиків. Зниження ризику відповідно до даного методу можна досягнути на рівні договору (передбачити порядок здійснення контролю за зміною правових, податкових норм, політичної ситуації в країні; спільно розробити графік документообороту, визначити відповідальних осіб за оформлення, передачу, обробку та зберігання первинних документів). Мінімізувати негативні наслідки виникнення ризиків у виконавця можна шляхом страхування професійної відповідальності. Даний метод доцільно застосовувати для зниження ризиків невиконання договірних умов, неправильного укладення договору, неправильного визначення завдань замовником.

Ризик втрати репутації можна мінімізувати шляхом приділення особливої уваги дотриманню нормативних вимог, постійному контролю за ліквідністю та загальним рівнем ризикованості наданих послуг.

Страхування професійної відповідальності як метод управління та зниження ступеня ризику при наданні послуг з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах не набув широкого використання. Застосуванню даного методу

управління ризиками перешкоджають недосконалість правового забезпечення та низький рівень розвитку інституту страхування в країні. Проте, укладення договору страхування професійної відповідальності надасть можливість виконавцю уникнути фінансових проблем та зберегти довіру клієнтів, а для замовника забезпечить впевненість, що збитки, нанесені в результаті допущених помилок або хибних дій виконавця, будуть відшкодовані.

Виконавці, які мають намір укласти договори страхування, можуть звернутися за допомогою: 1) безпосередньо до страховика (страхової компанії); 2) до страхового агента, який діє від імені та за дорученням страховика; 3) до страхового брокера.

В бухгалтерському обліку виконавця витрати на страхування повинні бути належним чином відображені. У Плані рахунків бухгалтерського обліку для відображення витрат на страхування призначений рахунок 65 "Розрахунки за страхуванням". Окремий субрахунок для відображення витрат пов'язаних зі страхуванням професійної відповідальності в Плані рахунків відсутній. Вважаємо за доцільне внести зміни до Плану рахунків шляхом введення субрахунку 657 "За страхуванням професійної відповідальності", що дозволить відокремити витрати на страхування професійної відповідальності від інших видів страхування та підвищить контрольну функцію бухгалтерського обліку. Відображення витрат на страхування професійної відповідальності в бухгалтерському обліку виконавця послуг з ведення бухгалтерського обліку з урахування вищезазначеної рекомендації здійснюватиметься наступним чином (табл. 6).

Таблиця 6. Кореспонденція рахунків з обліку витрат на страхування професійної відповідальності у страхувальника

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
Витрати на страхування професійної відповідальності			
1	Нараховано страховий платіж	92 "Адміністративні витрати"	657 "За страхуванням професійної відповідальності"
2	Сплачено страховий платіж страховикові	657 "За страхуванням професійної відповідальності"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"
3	Нараховано штрафні санкції податковою адміністрацією за несвоєчасну сплату податку на прибуток	948 "Визнані штрафи, пені, неустойки"	642 "Розрахунки за обов'язковими платежами"
4	Відображено нарахування страхового відшкодування	375 "Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків"	751 "Відшкодування збитків від надзвичайних подій"

1	2	3	4
5	Отримано на поточний рахунок страхове відшкодування	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	375 "Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків"
6	Сплачено штрафні санкції	642 "Розрахунки за обов'язковими платежами"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"
Створення резервів			
1	Нараховано резерв на погашення витрат в результаті виникнення ризику	92 "Адміністративні витрати"	474 "Забезпечення інших витрат і платежів"
2	Нараховано штрафні санкції податковою адміністрацією за несвоєчасну сплату податку на прибуток	948 "Визнані штрафи, пені, неустойки"	642 "Розрахунки за обов'язковими платежами"
3	Сплачено штрафні санкції	642 "Розрахунки за обов'язковими платежами"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"
4	Списано витрати звітного періоду на фінансові результати	79 "Фінансові результати"	948 "Визнані штрафи, пені, неустойки"
5	Відображено непокритий збиток підприємства	442 "Непокриті збитки"	79 "Фінансові результати"
6	Використано резерв для погашення непередбачених збитків	474 "Забезпечення інших витрат і платежів"	442 "Непокриті збитки"

Створення резервів (самострахування) також забезпечує зниження ризиків, оскільки на підприємстві постійно наявні кошти призначені для покриття негативних результатів виникнення ризикових ситуацій. В бухгалтерському обліку створення резервів для погашення витрат пов'язаних з ризиками при наданні послуг з ведення бухгалтерського у виконавця відобразатимуться наступним чином (табл. 6).

Кожен з вищерозглянутих методів управління ризиками має власні переваги та недоліки, і використання кожного з них залежить від виду та рівня розвитку ризику. Мінімізація значної кількості ризиків, які виникають у виконавця та замовника повинна бути врахована на етапі укладення договору, оскільки від даного фактору залежить подальша їх співпраця, понесення відповідальності та ефективність діяльності.

Вважаємо, що при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах доцільно розробити внутрішній документ, а саме "Програму управління ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах" (далі – Програма), яка забезпечить поточний моніторинг та контроль за ризиками, які пов'язані з виконанням договірних зобов'язань, розробку та удосконалення превентивних заходів, а також міститиме можливі варіанти коригування діяльності у разі ускладнення ситуації.

Таблиця 7. Типова структура "Програми управління ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах"

Назва розділу	Характеристика
1. Загальні положення	Посилання на основні нормативно-правові та внутрішні документи, на підставі яких було розроблене положення, а також чітке визначення термінів, які вживаються в документі
2. Ідентифікація ризиків та превентивні заходи	Процес виявлення можливих видів ризиків, щодо яких існує ймовірність їх настання; план превентивних заходів за кожним відповідним видом ризику
3. Порядок оцінки та використання методів управління ризиками	Оцінка ризику: наслідки та ймовірність; принципи та методи управління ризиками; визначення та оцінка можливих фінансових втрат, які можуть виникнути в результаті настання ризику; розрахунок величини ефективності залежно від обраного методу управління ризиком
4. Діяльність осіб, відповідальних за управління ризиками	Закріплення відповідальності, прав та обов'язків осіб, відповідальних за управління ризиками
5. Порядок складання звітності особами, відповідальними за управління ризиками	Вимоги до складання, періодичності, процесу підготовки та надання звітності
6. Заключні положення	Терміни перегляду політики регламент внесення змін
7. Додатки	Форми звітності

Результатом розробки та реалізації програми управління ризиками є забезпечення належного рівня управління ризиками, стійкості розвитку основної діяльності підприємства-замовника і підприємства-виконавця. Розробка превентивних заходів забезпечить можливість попередження виникнення окремих видів ризиків, зниження негативних наслідків впливу на результати діяльності підприємства.

Особи, відповідальні за виконання Програми, повинні регулярно її переглядати, щоб вона відповідала потребам підприємства, а також враховувала постійні зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства. Обов'язково повинен здійснюватися контроль за реалізацією даної Програми зі сторони керівника, оскільки це дозволяє визначити, чи правильно

Даний документ повинен бути укладений в письмовій формі, враховувати складність операцій з ведення бухгалтерського обліку, які передаються зовнішньому спеціалісту, містити чітко сформульовані розділи та пункти, які підлягають обов'язковому виконанню.

Обов'язок розробки даного документу необхідно закріпити за відповідним підрозділом або службою з управління ризиками, а у випадку її відсутності – за особою, яка буде відповідальною за управління ризиками, пов'язаними з веденням бухгалтерського обліку на договірних умовах, з обов'язковим узгодженням та затвердженням кандидатури керівником підприємства. Обов'язки, повноваження осіб, відповідальних за управління ризиками в даній сфері необхідно закріпити в посадовій інструкції та безпосередньо в окремому розділі Програми.

Діяльність підприємств, які використовують або надають послуги з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах є різноплановою, тому при розробці вищезазначеної Програми необхідно обов'язково врахувати цей фактор. Всі ці умови визначають відсутність єдиної структури даного документу.

За результатами дослідження та пропозицій авторів пропонуємо наступну типову структуру програми, яка може бути використана підприємствами різних видів, при управлінні ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах (табл. 7).

обрані методи управління ризиком, їх доцільність та ефективність, чи справді вони активно впливають на внутрішні та зовнішні фактори ризику тощо. Тобто розробка програми управління ризиками при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах повинна містити заходи щодо застосування ефективних і сучасних заходів мінімізації можливих витрат підприємств у процесі здійснення господарської діяльності.

На основі даної Програми впроваджуються наступні дії, які дають змогу удосконалити систему управління ризиками підприємства:

1) складається повний перелік видів ризиків, які можуть виникнути при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах, що дає змогу врахувати можливі наслідки їх настання;

2) приймається рішення за якою шкалою оцінюються наслідки настання ризиків та визначатиметься ефективність їх управління;

3) визначаються та впроваджуються найбільш економічно обґрунтовані методи управління ризиками;

4) встановлюється порядок отримання коштів на реалізацію визначених методів управління;

5) обґрунтовуються схеми оптимальної організації та удосконалення функціонування системи управління ризиками підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі використання таких наукових методів, як логічне узагальнення та метод порівняння в процесі удосконалення класифікації ризиків, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах, отримані наступні результати:

1. В процесі дослідження під ризиком розумітимемо усвідомлену можливість ймовірності отримання непередбачуваного негативного, позитивного або нульового результату діяльності при реалізації обраних управлінських рішень під дією змін зовнішніх і внутрішніх факторів.

2. Відсутність єдиного підходу до визначення критеріїв класифікації ризиків у замовника та виконавця послуг з ведення бухгалтерського обліку на договірних умовах, зумовило необхідність здійснення наукового обґрунтування класифікації даних ризиків. Практичне значення щодо удосконалення класифікації ризиків при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах полягає у наданні допомоги сторонам договірних відносин при розробці стратегії та прогнозування господарської діяльності. Теоретичне значення полягає у можливості використання вітчизняними авторами результатів дослідження в процесі розробки нових класифікацій:

– за результатами дослідження виокремлені наступні критерії класифікації та види ризиків у замовника: відносно діяльності замовника (операційний, фінансовий, контролю); за рівнем втрати та викривлення інформації (ризик розголошення конфіденційної інформації, ризик втрати документації замовника, бухгалтерський ризик); за аспектом виникнення (психологічний, моральний, втрати репутації); за джерелом виникнення (суб'єктивний, об'єктивний), за можливістю передбачення (прогнозований, непрогнозований); за можливими наслідками (ризик в результаті якого замовник зазнає збитків; ризик в результаті якого замовник отримує передбачений рівень доходу). Визначені причини та наслідки виникнення запропонованих видів ризиків, визначено вплив кожного з них на організацію бухгалтерського обліку;

– враховуючи, що для виконавця послуг з ведення бухгалтерського обліку є основним видом діяльності, розглянуто види ризиків відносно діяльності виконавця (операційний, фінансовий) та за впливом на результат діяльності (прямий, непрямий).

3. Дослідивши характеристику методів зниження ризиків у замовника та виконавця при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах запропоновано залежно від виду ризику використовувати наступні методи зниження: розподіл ризику, отримання додаткової інформації, передача ризику, створення резервів, попередження ризику.

4.3 метою управління ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах, розроблено внутрішній документ "Програма управління ризиками, які виникають при веденні бухгалтерського обліку на договірних умовах" та запропоновано його структуру. Розробка даної програми забезпечить поточний моніторинг та контроль ризиків, а також буде містити можливі варіанти коригування дій у разі виникнення ризиків.

Список використаної літератури:

1. *Алешина Т.* Современные тенденции бухгалтерского аутсорсинга / Т. Алешина // Бухгалтерская наука. – 2008. – № 7-8. – С. 9-10. 2. *Баранова В.В.* Муниципальные финансы в условиях аутсорсинга: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эконом.

наук: Специальность 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит. – Самара, 2007. – 22 с. 3. *Бардина О.* Аутсорсинг: искусство выбрать главного / О. Бардина // Маркетинг и реклама. – 2007. – № 3(127). – С. 46-49. 4. *Вигівська І.М.* Ризик в бухгалтерському обліку: проблема трактування / І.М. Вигівська // Вісник ЖДТУ. – 2006. – № 4 (38). – С. 20-29. 5. *Дворцова В.* Риски компаний при переводе непрофильных функций на аутсорсинг [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.rb.ru/community/articles/articles/2008/04/22/110800.html>. 6. *Дрозд І.* Бухгалтерський аутсорсинг як організаційна форма сучасного обліково-аналітичного процесу / І. Дрозд. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 8. – С. 10-18. 7. *Ермакова Т.М.* Аутсорсинг в бухгалтерском учете / Т.М. Ермакова // Бухгалтерский учет. – 2007. – № 7. – С. 55-57. 8. *Климчик П.* Бухгалтера викликали? / П. Климчик // Галицькі контракти. – 2005. – № 25. – С. 28-29. 9. *Королева О.* Чужой среди своих. Аутсорсинг бухучета: клиенты, риски, выгоды / О. Королева // Office Magazine. – 2008. – № 7 (июль). – С. 6-11. 10. *Кривоконь О.* Тенденції розвитку ринку бухгалтерських послуг / О. Кривоконь // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 5. – С. 15-17. 11. *Логіненко Л.О.* Аутсорсинг як інструмент оптимізації та підвищення ефективності бізнесу / Л.О. Логіненко, Ю.Ю. Фролова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6 (48). – С. 115-125. 12. *Микитюк П.П.* Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с. 13. *Рибак А.* Бухоблік "на стороні" / А. Рибак // Податкове планування. – 2005. – № 10. – С. 27-30. 14. *Хрипко Ю.* Не ваше дело. Аутсорсинг: Практикум / Ю. Хрипко // Украина промышленная. – 2007. – № 1. – С. 48-52. 15. *Цветкова Е.В., Арлюкова И.О.* Риски в экономической деятельности: учеб. пособие. – СПб.: ИНВЭСЭП, 2002. 16. *Чугунова Г.В.* Развитие аутсорсинга в системе телекоммуникационного бизнеса России: Автореф. дис. на соискание уч. ст. к.э.н. Специальность: 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами: сфера услуг). – Москва, 2008. – 27 с. 17. *Шевелев А.Е., Есарева И.В., Хирная Т.Е.* К вопросу о взаимоотношениях сторон при аутсорсинге бухгалтерского учета [Электронный ресурс] // Режим доступа до журн.: http://www.univercons.ru/univercons_statya.html. 18. *Шевелев А.Е.* Риски в бухгалтерском учете: учебное пособие / А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева. – М.: КНОРУС, 2007. – 280 с. 19. *Koczar J.* Rachunkowość w warunkach outsourcingu / J. Koczar // II Ogólnopolskie Seminarium Doktorskie Rachunkowości i Finansów. – Sopot: WSFiR, 2002. – s. 50-53. 20. *Kowal D.* Outsourcing funkcji finansowych i księgowych / D. Kowal // Przedsiębiorstwo w procesie transformacji. Efektywność-Restrukturyzacja-Rozwój. – Warszawa-Kraków, 2003. – s. 127-136.

ВИГІВСЬКА Ірина Миколаївна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– ризики в бухгалтерському обліку;
– інформаційні системи та технології в бухгалтерському обліку, аналізі й аудиту

СКАКУН Людмила Степанівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– організація бухгалтерського обліку

